

Oikeustapauskokoelma

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS

MACIEJ SZPUNAR

27 päivänä lokakuuta 2020¹

Asia C-453/19 P

Deutsche Lufthansa AG

vastaan

Euroopan komissio

Muutoksenhaku – Valtiontuki – Yksittäiset tuet – Päätös, jolla Frankfurt-Hahnin lentoaseman hyväksi toteutetut toimenpiteet luonnehditaan sisämarkkinoille soveltuvaksi valtiontueksi ja jolla todetaan, ettei kyseistä lentoasemaa käyttäville lentoyhtiöille ole myönnetty valtiontukea – Kumoamiskanteen tutkimatta jättäminen – Kantajaa erikseen koskeva toimi – Tehokas oikeussuoja

I Johdanto

1. Tukitoimenpiteen edunsaajan kilpailijan Euroopan komission valtiontukipäätöksestä nostaman kumoamiskanteen tutkittavaksi ottaminen on ollut usein oikeudenkäynnin kohteena. Nyt esillä oleva valitus osoittaa sen tarvittavissa määrin.

2. Valittaja eli Deutsche Lufthansa AG vaatii unionin tuomioistuinta kumoamaan unionin yleisen tuomioistuimen 12.4.2019 antaman tuomion Deutsche Lufthansa v. komissio (T-492/15, EU:T.2019:252; jäljempänä valituksenalainen tuomio), jolla unionin yleinen tuomioistuin jätti tutkimatta sen kanteen, jossa vaadittiin kumoamaan valtiontuesta SA.21121 (C29/08) (ex NN 54/07), jonka Saksa on toteuttanut Frankfurt-Hahnin lentoaseman rahoituksen sekä lentoaseman ja Ryanairin välisten rahoitussuhteiden osalta, 1.10.2014 annettu komission päätös (EU) 2016/789 (EUVL 2016, L 134, s. 46) (jäljempänä riidanalainen päätös).

3. Unionin tuomioistuimen pyynnön mukaisesti tässä ratkaisuehdotuksessa rajoitetaan tarkastelemaan ensimmäisen valitusperusteen neljättä, viidettä ja kuudetta osaa, joissa on kyse sen arvioinnista, koskeeko päätös valittajaa erikseen SEUT 263 artiklan neljännessä kohdassa tarkoitettulla tavalla.

¹ Alkuperäinen kieli: ranska.

II Asian tausta ja riidanalainen päätös

4. Asian tausta on selostettu yksityiskohtaisesti valituksenalaisessa tuomiossa, johon viitataan tältä osin.² Tämän ratkaisuehdotuksen ymmärtämisen kannalta oleelliset ja välttämättömät seikat voidaan esittää tiivistetysti seuraavasti.

5. Valittaja on Saksaan sijoittautunut lentoyhtiö, jonka päätoimialana on matkustajaliikenne.

6. Frankfurt-Hahnin lentoasema (Saksa) sijaitsee Rheinland-Pfalzin osavaltion (jäljempänä osavaltio) alueella noin 115 kilometrin päässä Frankfurt am Mainin (Saksa) lentoasemasta, joka on valittajan kotilentoasema. Frankfurt-Hahnin lentoasema on ollut 1.4.1995 alkaen Holding Unternehmen Hahn GmbH & Co. KG:n, joka on julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuus, jossa osavaltio on osallisena, omistuksessa, ja sitä ylläpitää Flughafen Hahn GmbH & Co. KG Lautzenhausen (jäljempänä Flughafen Hahn). Flughafen Frankfurt/Main GmbH (jäljempänä Fraport), joka on yhtiö, joka ylläpitää ja johtaa Frankfurt am Mainin lentoasemaa, omistaa enemmistön Flughafen Hahnin osakkeista.

7. Flughafen Hahn teki vuonna 1999 Ryanair Ltd:n (josta on tullut Ryanair DAC, jäljempänä Ryanair) kanssa sopimuksen viideksi vuodeksi lentoasemamaksuista, jotka Ryanairin oli maksettava. Kyseinen sopimus tuli voimaan 1.4.1999 (jäljempänä vuoden 1999 sopimus Ryanairin kanssa).

8. Samana vuonna osavaltio ja Fraport tekivät voittojen ja tappioiden siirtämistä koskevan sopimuksen, jonka mukaan Fraport oli velvollinen kattamaan Flughafen Hahnin tappiot ja sillä oli vastikkeena yksinoikeus Flughafen Hahnin tuottamiin voittoihin. Voittojen ja tappioiden siirtämistä koskeva sopimus tuli voimaan 1.1.2001.

9. Tämän jälkeen Holding Unternehmen Hahn & Co. ja Flughafen Hahn yhdistyivät ja muodostivat Flughafen Hahn GmbH:n (josta tuli myöhemmin Flughafen Frankfurt-Hahn GmbH, jäljempänä FFHG), jonka osakkeista osavaltio omisti 26,93 prosenttia ja Fraport 73,07 prosenttia.

10. Fraport listautui pörssiin 11.6.2001, ja 29,71 prosenttia sen osakkeista myytiin yksityisille osakkeenomistajille, kun taas loput jäivät julkisten osakkeenomistajien omistukseen.

11. Fraport ja osavaltio päättivät vuoden 2001 joulukuun ja vuoden 2002 tammikuun välisenä aikana korottaa FFHG:n pääomaa (jäljempänä vuoden 2001 pääomankorotus) 27 miljoonan euron suuruisella summalla, josta Fraport maksoi 19,7 miljoonaa euroa ja osavaltio 7,3 miljoonaa euroa. Kyseisellä pääomankorotuksella oli tarkoitus rahoittaa lentoaseman infrastruktuurin parantamisohjelman kiireellisin osa.

12. Vuoden 1999 sopimus Ryanairin kanssa korvattiin 14.2.2002 uudella sopimuksella (jäljempänä vuoden 2002 sopimus Ryanairin kanssa).

13. Samana vuonna Fraport, osavaltio, FFHG ja Hessenin osavaltio (Saksa) sopivat, että Hessenin osavaltiosta tulisi FFHG:n kolmas osakas siinä tapauksessa, että pääomankorotus olisi tarpeen.

² Valituksenalaisen tuomion 1–33 kohta.

14. Fraport, osavaltio ja Hessenin osavaltio allekirjoittivat tässä tarkoituksessa vuonna 2005 osakassopimuksen, jonka mukaan FFHG:n pääomaa oli tarkoitus korottaa 19,5 miljoonalla eurolla. Vuosina 2004–2009 Fraport sijoitti FFHG:hen 10,21 miljoonaa euroa, osavaltio 540 000 euroa ja Hessenin osavaltio 8,75 miljoonaa euroa. Osavaltio ja Hessenin osavaltio sitoutuivat lisäksi sijoittamaan kumpikin vielä 11,25 miljoonaa euroa pääomarahastona.

15. Kun kyseinen pääomankorotus (jäljempänä vuoden 2004 pääomankorotus) oli toteutettu, Fraport omisti 65 prosenttia FFHG:n osakkeista, kun taas osavaltio ja Hessenin osavaltio omistivat niistä kumpikin 17,5 prosenttia.

16. Osakassopimuksessa määrättiin lisäksi, että Fraportin, osavaltion ja Hessenin osavaltion olisi taattava kaikki FFHG:n ottama uusi velka FFHG:n pääoman jakautumista vastaavassa suhteessa ja että uusi voittojen ja tappioiden siirtämistä koskeva sopimus olisi tehtävä vuoteen 2014 saakka (jäljempänä voittojen ja tappioiden siirtämistä koskeva vuoden 2004 sopimus). Kyseinen sopimus tehtiin 5.4.2004 ja se tuli voimaan 2.6.2004.

17. Vuosina 1997–2004 osavaltio maksoi Flughafen Hahnille ja tämän jälkeen FFHG:lle suoria avustuksia.

18. Osavaltio otti lisäksi käyttöön FFHG:n hyväksi korvausjärjestelmän, joka koskee turvatarkastuksia, joiden osalta osavaltio perii lentoturvallisuuskorvauksia kaikilta Frankfurt-Hahnin lentoasemalta lähteviltä matkustajilta. Osavaltio antoi tarkastusten suorittamisen alihankintana lentoasemalle ja siirsi sille kaikki lentoturvallisuuskorvauksista saadut tulot.

19. Vuoden 2002 sopimukseen Ryanairin kanssa tehtävästä muutoksesta sovittiin 4.11.2005.

20. Komissio sai vuosina 2003–2006 useita kanteluja, joiden mukaan Fraport, osavaltio ja Hessenin osavaltio olivat myöntäneet valtiontukea Ryanairille ja FFHG:lle.

21. Saksan liittotasavallan kanssa käydyn kirjeenvaihdon jälkeen komissio aloitti 17.6.2008 EY:n perustamissopimuksen 88 artiklan 2 kohdan (josta on tullut SEUT 108 artiklan 2 kohta) mukaisen muodollisen tutkintamenettelyn valtiontuesta, joka koskee Frankfurt-Hahnin lentoaseman rahoitusta sekä lentoaseman ja Ryanairin välisiä suhteita.

22. Fraport myi 31.12.2008 koko osuutensa FFHG:stä osavaltiolle, joten osavaltiosta tuli tämän jälkeen 82,5 prosentin osuudella FFHG:n enemmistöosakas ja loput 17,5 prosenttia jäivät Hessenin osavaltion omistukseen; voittojen ja tappioiden siirtämistä koskeva vuoden 2004 sopimus irtisanottiin.

23. Komissio aloitti 13.7.2011 toisen muodollisen tutkintamenettelyn, joka koski vuosina 2009–2011 toteutettuja FFHG:n rahoitustoimenpiteitä. Nämä kaksi menettelyä toteutettiin siis rinnakkain.

24. Komissio teki 1.10.2014 riidanalaisen päätöksen. Komissio katsoi kyseisessä päätöksessä, että Saksan toteuttama valtiontuki Fraportin ja osavaltion vuoden 2001 joulukuun ja vuoden 2004 tammikuun välisenä aikana suorittamalla FFHG:n pääomankorotuksella, vuoden 2004 pääomankorotuksella ja osavaltion suorilla avustuksilla Flughafen Hahnille ja tämän jälkeen FFHG:lle vuosina 1997–2004 soveltui sisämarkkinoille. Se katsoi lisäksi, että Fraportin toteuttama vuoden 2004 pääomankorotus ja voittojen ja tappioiden siirtämistä koskeva vuoden

2004 sopimus eivät olleet SEUT 107 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua tukea. Se katsoi lopuksi, että vuoden 1999 sopimus Ryanairin kanssa, vuoden 2002 sopimus Ryanairin kanssa ja 4.11.2005 tehty muutos vuoden 2002 sopimukseen Ryanairin kanssa eivät olleet SEUT 107 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua valtiontukea.

III Asian käsittelyn vaiheet unionin yleisessä tuomioistuimessa ja valituksenalainen tuomio

25. Valittaja nosti unionin yleisen tuomioistuimen kirjaamoon 26.8.2015 toimittamallaan kannekirjelmällä riidanalaisen päätöksen kumoamista koskevan kanteen, jonka tueksi se vetosi seitsemään kanneperusteeseen, joista ensimmäinen koski menettelyvirhettä, toinen ja kolmas tosiseikkojen arvioinnissa tapahtuneita virheitä, neljäs ilmeisiä ristiriitaisuuksia riidanalaisessa päätöksessä ja viides, kuudes ja seitsemäs SEUT 107 artiklan rikkomisia.

26. Valituksenalaisella tuomiolla unionin yleinen tuomioistuin jätti kanteen tutkimatta siltä osin kuin se koski Frankfurt-Hahnin lentoaseman ja Ryanairin hyväksi toteutettuja yksittäisiä tukitoimenpiteitä, joilla yksin on merkitystä tämän ratkaisuehdotuksen kannalta.

IV Asianosaisten esittämät vaatimukset ja asian käsittelyn vaiheet unionin tuomioistuimessa

27. Valittaja vaatii unionin tuomioistuimen kirjaamoon 13.6.2019 toimittamassaan valituksessa, että unionin tuomioistuin

- kumoaa valituksenalaisen tuomion
- toteaa, että kanne voitiin ottaa tutkittavaksi ja se on perusteltu
- hyväksyy ensimmäisessä oikeusasteessa esitetyt vaatimukset ja kumoaa riidanalaisen päätöksen
- toissijaisesti palauttaa asian unionin yleiseen tuomioistuimeen ja
- velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

28. Komissio ja osavaltio vaativat, että unionin tuomioistuin

- hylkää valituksen ja
- velvoittaa valittajan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

29. Ryanair vaatii, että unionin tuomioistuin

- hylkää valituksen
- toissijaisesti palauttaa asian unionin yleiseen tuomioistuimeen ja
- velvoittaa valittajan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

30. Asiassa ei ole pidetty istuntoa.

V Asian arviointi

31. Valittaja väittää ensimmäisessä valitusperusteessaan, että kun unionin yleinen tuomioistuin jätti kanteen tutkimatta siltä osin kuin se kohdistui riidanalaisen päätöksen siihen osaan, joka koskee FFHG:n ja Ryanairin hyväksi toteutettuja yksittäisiä tukitoimenpiteitä, se sovelsi virheellisesti SEUT 263 artiklan neljättä kohtaa ja Euroopan unionin perusoikeuskirjan (jäljempänä perusoikeuskirja) 47 artiklaa.

32. Valittaja riitauttaa ensimmäisen valitusperusteen toissijaisesti esitetyillä neljännellä, viidennellä ja kuudennella osalla tarkemmin sanoen unionin yleisen tuomioistuimen päättelyn ja päätelmän, jonka mukaan valittaja ei ollut näyttänyt oikeudellisesti riittävällä tavalla toteen, että riidanalainen päätös koski sitä erikseen SEUT 263 artiklan neljännessä kohdassa tarkoitettulla tavalla.

33. Esitän aluksi joitakin huomautuksia säännöistä, jotka koskevat sellaisten kanteiden tutkittavaksi ottamista, jotka kilpailijat ovat nostaneet komission SEUT 108 artiklan 2 kohdassa määrätyn muodollisen tutkintamenettelyn päätteeksi tekemistä valtiontukipäätöksistä. Tarkastelen tämän jälkeen näiden huomautusten valossa valittajan ensimmäisen valitusperusteen neljännen, viidennen ja kuudennen osan tueksi esittämiä väitteitä.

A Kilpailijoiden valtiontukiasioissa nostamien kumoamiskanteiden tutkittavaksi ottamista koskevat säännöt

34. Lissabonin sopimuksen voimaantulon jälkeen SEUT 263 artiklan neljännessä kohdassa määrätään kahdesta tapauksesta, joissa luonnollisella henkilöllä tai oikeushenkilöllä katsotaan olevan asiavaletuus nostaa kanteen unionin toimesta, jota ei ole osoitettu sille: näin on silloin, kun kyseinen toimi koskee kantajaa suoraan ja erikseen ja silloin, kun kyse on sääntelytoimesta, joka ei edellytä täytäntöönpanotoimenpiteitä, jos kyseinen toimi koskee kantajaa suoraan.³

35. Vaikka unionin tuomioistuin on hiljattain todennut, että tukiohjelmaa koskevan komission päätöksen voitiin katsoa olevan etenkin kyseisen ohjelman edunsaajan tai edunsaajien kilpailijan osalta sääntelytoimi, joka ei edellytä täytäntöönpanotoimenpiteitä,⁴ ja helpottanut näin ollen kumoamiskanteen nostamista tämän tyyppisestä päätöksestä, samaa päättelyä ei voida soveltaa yksittäisiä toimenpiteitä koskeviin komission päätöksiin.⁵

36. Yksinkertaistetusti on siis niin, että vaikka kolmannet voivat nostaa kanteen yleistä ohjelmaa koskevasta komission päätöksestä, kunhan ne näyttävät toteen, että kyseinen päätös koskee niitä suoraan, niiden on vielä näytettävä toteen, että riidanalainen päätös koskee niitä erikseen, kun kyseinen päätös koskee yksittäistä toimenpidettä.

³ Ks. tästä kysymyksestä Biernat, S., "Dostęp osób prywatnych do sądów unijnych po Traktacie z Lizbony (w świetle pierwszych orzeczeń)", *Europejski Przegląd Sądowy*, 2014, nro 1, s. 12 ja sitä seuraavat sivut.

⁴ Tuomio 6.11.2018, Scuola Elementare Maria Montessori v. komissio, komissio v. Scuola Elementare Maria Montessori ja komissio v. Ferracci (C-622/16 P–C-624/16 P, EU:C:2018:873).

⁵ Yksittäistä tukea koskevan päätöksen ei tukiohjelmaa koskevista päätöksistä poiketen voida katsoa olevan yleisesti sovellettava toimi eli siis sääntelytoimi.

37. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan muut kuin ne, joille päätös on osoitettu, voivat väittää päätöksen koskevan niitä erikseen SEUT 263 artiklan neljännessä kohdassa tarkoitetulla tavalla ainoastaan, jos kyseisellä päätöksellä vaikutetaan niihin niille tunnusomaisten erityispiirteiden tai sellaisen tosiasiallisen tilanteen takia, jonka perusteella ne erottuvat kaikista muista ja ne voidaan näin yksilöidä samalla tavalla kuin se, jolle päätös on osoitettu.⁶

38. Valtiontuen osalta on tältä osin niin, että kun kantaja riitauttaa komission päätöksen olla aloittamatta SEUT 108 artiklan 2 kohdassa määrättyä muodollista tutkintamenettelyä niiden prosessuaalisten oikeuksien turvaamiseksi, joita kantajalla on kyseisen määräyksen perusteella, pelkää se, että kantaja on SEUT 108 artiklan 2 kohdassa ja asetuksen (EY) N:o 659/1999⁷ 1 artiklan h alakohdassa tarkoitettu asianomainen osapuoli, riittää yksilöimään kantajan samalla tavalla kuin sen, jolle riidanalainen päätös on osoitettu.⁸

39. Näin ei sitä vastoin ole silloin, kun kanteen tarkoituksena on riitauttaa komission tekemän valtiontukipäätöksen perusteltavuus: pelkää se, että kantaja on asianomainen osapuoli – ja siis kilpailija – ei riitä osoittamaan, että päätös koskee sitä erikseen. Kantajan on siten osoitettava, että sillä on tämän ratkaisuehdotuksen 37 kohdassa mieleen palautetussa oikeuskäytännössä tarkoitettu erityinen asema, siitä riippumatta, onko kyseessä oleva päätös annettu SEUT 108 artiklan 3 kohdassa määrätyn alustavan tutkintavaiheen päätteeksi vai SEUT 108 artiklan 2 kohdassa määrätyn muodollisen tutkintamenettelyn päätteeksi.

40. Tuomiossa Cofaz ym. v. komissio⁹ voitiin ensimmäistä kertaa selventää sitä, mitä tällainen vaatimus edellyttää kilpailijoiden valtiontukiasioissa nostamien kanteiden osalta. Yhteisöjen tuomioistuin katsoi kyseisessä tuomiossa, että se, että kantaja oli osallistunut komissiossa hallinnolliseen menettelyyn, oli seikka, joka oli otettava huomioon tutkittaessa sitä, koskeeko päätös kantajaa erikseen, ”*kuitenkin sillä edellytyksellä*, että [riidanalaisen] päätöksen kohteena oleva tukitoimenpide on merkittävästi vaikuttanut [sen] markkina-asemaan”.¹⁰

41. Sen edellytykseksi, että komission valtiontukipäätös koskee erikseen kilpailijaa, joka on nostanut kanteen, jolla pyritään riitauttamaan kyseisen päätöksen perusteltavuus, on siis asetettu se, että voidaan osoittaa, että kilpailijan markkina-asemaan on vaikutettu huomauttavasti. Unionin tuomioistuin on myöhemmin vahvistanut, että kyseinen edellytys on olennainen edellytys, jolla voidaan osoittaa, että päätös koskee kantajaa erikseen, kun taas kantajan osallistuminen hallinnolliseen menettelyyn ei ole välttämätön edellytys sen osoittamiseksi, että päätös koskee kilpailijaa erikseen,¹¹ vaan se on tältä osin ”merkityksellinen seikka”.¹²

42. Unionin yleinen tuomioistuin ja unionin tuomioistuin tarkastavat myös järjestelmällisesti kanteen tutkittavaksi ottamista koskevassa tutkimuksessa, onko kilpailijan, joka on nostanut kanteen, jolla pyritään riitauttamaan komission valtiontukipäätöksen perusteltavuus, markkina-asemaan vaikutettu huomauttavasti.

⁶ Tuomio 15.7.1963, Plaumann v. komissio (25/62, EU:C:1963:17, s. 223); tuomio 22.11.2007, Sniace v. komissio (C-260/05 P, EU:C:2007:700, 53 kohta) ja tuomio 9.7.2009, 3F v. komissio (C-319/07 P, EU:C:2009:435, 29 kohta).

⁷ Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 93 artiklan soveltamista koskevista yksityiskohtaisista säännöistä 22.3.1999 annettu neuvoston asetus (EYVL 1999, L 83, s. 1).

⁸ Tuomio 24.5.2011, komissio v. Kronoply ja Kronotex (C-83/09 P, EU:C:2011:341, 48 kohta).

⁹ Tuomio 28.11.1986 (169/84, EU:C:1986:42).

¹⁰ Tuomio 28.11.1986, Cofaz ym. v. komissio (169/84, EU:C:1986:42, 25 kohta). Kursivointi tässä.

¹¹ Tuomio 22.11.2007, Sniace v. komissio (C-260/05 P, EU:C:2007:700, 57 kohta).

¹² Tuomio 22.11.2007, Sniace v. komissio (C-260/05 P, EU:C:2007:700, 56 kohta).

43. Vaikka oikeuskäytäntö on nyttemmin vakiintunut tältä osin, se ei ole kuitenkaan selkeä sen edellytyksen tulkinnan osalta, joka koskee kantajan kilpailuasemaan kohdistuvaa *huomattavaa* vaikutusta erityisesti siltä osin kuin on kyse tämän osoittamiseksi vaadituista todistelukeinoista ja näyttökynnyksestä.

44. Vaikka unionin tuomioistuin ja unionin yleinen tuomioistuin ovat näet alkuvaiheessa hyväksyneet kyseisen edellytyksen pikemminkin joustavan arvioinnin, on todettava, että kyseisen oikeuskäytännön kehityssuuntauksen rinnalla unionin yleisen tuomioistuimen oikeuskäytännössä vallitsee nykyään rajoittavampi kehityssuunta, jonka johdosta suurin osa toimenpiteen edunsaajan kilpailijoiden nostamista kanteista jätetään tutkimatta sen vuoksi, ettei niiden kilpailuasemaan ole vaikutettu *huomattavasti*.

1. Kantajan markkina-asemaan kohdistuvaa huomattavaa vaikutusta koskevan edellytyksen alun perin joustava arviointi

45. Ensinnäkin unionin tuomioistuin on täsmentänyt tuomiosta Cofaz ym. v. komissio¹³ alkaen, että kantajan markkina-asemaan kohdistuvan huomattavan vaikutuksen osoittaminen ei edellytä, että unionin tuomioistuin lausuu lopullisesti kantajan ja edunsaajajaritysten välisistä kilpailusuhteista, vaan kantajan on pelkästään ”asianmukaisella tavalla selvit[ettävä] syyt, joiden vuoksi komission päätös on omiaan vahingoittamaan [sen] oikeutettuja intressejä ja merkittävällä tavalla vaikuttamaan [sen] asemaan [relevanteilla] markkinoilla”.¹⁴

46. Tämän perusteella tuomiota Cofaz ym. v. komissio¹⁵ seuranneessa oikeuskäytännössä hyväksyttiin helposti, että kantajan markkina-asemaan kohdistuvaa huomattavaa vaikutusta koskeva edellytys voi täytyä. Unionin tuomioistuin ja unionin yleinen tuomioistuin ovat usein katsoneet, että kyse on ollut huomattavasta vaikutuksesta, kun kantaja on ollut tuensaajajarityksen välitön kilpailija markkinoilla, joilla on ollut vain muutamia toimijoita,¹⁶ kunhan tarkennetaan, että jos tällainen vaikutus näytetään toteen, se, että määrittelemätön määrä kilpailijoita voi vedota vastaavaan vaikutukseen, ei voi estää katsomasta, että päätös koskee kantajaa erikseen.¹⁷

47. Se, että kantajan kilpailuasemaan vaikutetaan huomattavasti, ei siis perustu relevanteilla markkinoilla vallitsevien eri kilpailusuhteiden yksityiskohtaiseen arviointiin, jonka avulla voidaan täsmällisesti määrittää kantajan kilpailuasemaan kohdistuvan vaikutuksen laajuus, vaan se perustuu ensi arviolta esitettyyn toteamukseen siitä, että komission päätöksessä tarkoitetun toimenpiteen myöntäminen johtaa siihen, että kyseiseen asemaan vaikutetaan huomattavasti.

¹³ Ks. tuomio 28.1.1986 (169/84, EU:C:1986:42, 28 kohta).

¹⁴ Ks. myös tuomio 22.11.2007, Espanja v. Lenzing (C-525/04 P, EU:C:2007:698, 41 kohta) ja tuomio 22.11.2007, Sniace v. komissio (C-260/05 P, EU:C:2007:700, 60 kohta).

¹⁵ Ks. tuomio 28.1.1986 (169/84, EU:C:1986:42).

¹⁶ Ks. mm. tuomio 27.4.1995, ASPEC ym. v. komissio (T-435/93, EU:T:1995:79, 65 kohta ja sitä seuraavat kohdat); tuomio 27.4.1995, AAC ym. v. komissio (T-442/93, EU:T:1995:80, 50 kohta ja sitä seuraavat kohdat); tuomio 22.10.1996, Skibsværftsforeningen ym. v. komissio (T-266/94, EU:T:1996:153, 46 kohta) ja tuomio 5.11.1997, Ducros v. komissio (T-149/95, EU:T:1997:165, 42 kohta). Tämä oikeuskäytäntö on vahvistettu tuomiolla 22.11.2007, Espanja v. Lenzing (C-525/04 P, EU:C:2007:698, 37 kohta).

¹⁷ Tuomio 22.12.2008, British Aggregates v. komissio (C-487/06 P, EU:C:2008:757, 56 kohta).

48. Unionin tuomioistuin on siten todennut, että kantajan kilpailuasemaan markkinoilla kohdistuvaa huomattavaa vaikutusta koskeva edellytys saattoi täyttyä, kun kantaja esittää seikat, joilla voidaan osoittaa, että kyseessä oleva toimenpide *voi* vaikuttaa huomattavasti sen markkina-asemaan.¹⁸

49. Toiseksi myös seikat, jotka oikeuskäytännössä on hyväksytty tällaisen huomattavan vaikutuksen osoittamiseksi, todistavat kyseisen edellytyksen alun perin joustavaa arviointia.

50. Oikeuskäytännöstä ilmenee siten, että kyseistä huomattavaa vaikutusta ei välttämättä tarvitse päätellä kysymyksessä olevan toimenpiteen myöntämisestä seuranneen liikevaihdon tuntuvan laskun, huomattavien taloudellisten tappioiden tai markkinaosuuksien merkittävän vähenemisen kaltaisista seikoista. Huomattava vaikutus kantajan markkina-asemaan voidaan näyttää toteen myös esittämällä näyttö muun muassa kyseessä olevan toimenpiteen aiheuttamasta tulonmenetyksestä tai epäedullisemmasta kehityksestä kuin kehitys, joka olisi toteutunut, jos tällaista tukea ei olisi ollut. Kantajan markkina-aseman heikentymisen intensiteetti voi lisäksi vaihdella useista sellaisista tekijöistä riippuen, joita ovat muun muassa relevanttien markkinoiden rakenne tai kysymyksessä olevan toimenpiteen luonne. Kun näytetään toteen kilpailijan markkina-aseman huomattava heikentyminen, kyse ei siis ole pelkästään sellaisten lukumäärältään rajoitettujen seikkojen osoittamisesta, jotka viittaavat kantajan kaupallisen tai taloudellisen menestyksen heikkenemiseen.¹⁹

51. Näistä oikeuskäytännössä vakiintuneesti ilmaistuista periaatteista huolimatta suurin osa tuensaajan kilpailijoiden unionin yleisessä tuomioistuimessa nostamista kanteista, joilla pyritään riitauttamaan komission päätöksen perusteltavuus, on jätetty vastedes tutkimatta sillä perusteella, etteivät kantajat ole kyenneet osoittamaan, että niiden markkina-asemaan on vaikutettu huomattavasti.²⁰ Erityisesti unionin yleisen tuomioistuimen oikeuskäytännössä on siten arvioitu viimeaikoina suppeammin edellytystä, joka koskee kantajan asemaan kohdistuvaa huomattavaa vaikutusta.

2. Kilpailijan markkina-asemaan kohdistuvaa huomattavaa vaikutusta koskevan edellytyksen suppean arvioinnin kehittyminen

52. Tämän oikeuskäytännön kehityssuuntauksen mukaan kyseessä olevan toimenpiteen edunsaajan kilpailijan markkina-asemaan kohdistuva huomattava vaikutus voidaan osoittaa ainoastaan, jos kilpailija pystyy osoittamaan kilpailutilanteensa ”erityisyyden” eli sen, että kyseinen toimenpide vaikuttaa siihen enemmän kuin muihin edunsaajan kilpailijoihin.²¹ Huomattavaa vaikutusta kantajan kilpailuasemaan ei toisin sanoen ole arvioitava pelkästään sen

¹⁸ Tuomio 22.12.2008, *British Aggregates v. komissio* (C-487/06 P, EU:C:2008:757, 38 kohta).

¹⁹ Tuomio 22.11.2007, *Espanja v. Lenzing* (C-525/04 P, EU:C:2007:698, 34 ja 35 kohta); tuomio 22.12.2008, *British Aggregates v. komissio* (C-487/06 P, EU:C:2008:757, 53 kohta); tuomio 12.6.2014, *Sarc v. komissio* (T-488/11, ei julkaistu, EU:T:2014:497, 36 kohta) ja tuomio 5.11.2014, *Vtesse Networks v. komissio* (T-362/10, EU:T:2014:928, 40 kohta).

²⁰ Ks. tyypillisimpien asioiden osalta mm. määräys 27.5.2004, *Deutsche Post ja DHL v. komissio* (T-358/02, EU:T:2004:159); tuomio 10.2.2009, *Deutsche Post ja DHL International v. komissio* (T-388/03, EU:T:2009:30); tuomio 22.6.2016, *Whirlpool Europe v. komissio* (T-118/13, EU:T:2016:365) ja tuomio 11.7.2019, *Air France v. komissio* (T-894/16, EU:T:2019:508). Kyseisen oikeuskäytännön johdosta osassa oikeuskirjallisuutta näyttöä kantajan kilpailuasemaan kohdistuvasta huomattavasta vaikutuksesta on luonnehdittu ilmaisulla ”*probatio diabolica*” (ylivoimainen näyttövelvollisuus) ja sen yhteensoveltuvuus perusoikeuskirjan 47 artiklan kanssa on asetettu kyseenalaiseksi. Ks. de Moncuit, A., ja Signes de Mesa, J. I., *Droit procédural des aides d'État*, 1. painos, 2019, Bruylant, Bryssel, s. 162 ja Thomas, S., ”Le rôle des concurrents dans les procédures judiciaires concernant des régimes d'aides d'État ou des aides individuelles. Montessori: le début d'une révolution?”, *Revue des affaires européennes*, 2019, nro 2, s. 264.

²¹ Tuomio 10.2.2009, *Deutsche Post ja DHL International v. komissio* (T-388/03, EU:T:2009:30, 38 kohta).

vaikutuksen perusteella, joka tutkittavana olevalla toimenpiteellä voi olla pelkästään kantajan asemaan tietyillä markkinoilla, vaan sitä on arvioitava suhteessa edunsaajan muiden kilpailijoiden kilpailuasemaan kohdistuvaan vaikutukseen.

53. Näin ollen pelkästään sen perusteella, että kyseessä oleva toimenpide voi mahdollisesti vaikuttaa toisen kilpailijan kilpailuasemaan yhtä paljon kuin kantajan asemaan, voidaan sulkea pois se, että kyseistä toimenpidettä koskeva komission päätös voisi koskea kantajaa erikseen.

54. Tästä ilmenee, että unionin yleinen tuomioistuin asettaa nykyään erityisen korkean näyttökynnyksen niiden seikkojen osalta, jotka voidaan esittää sen osoittamiseksi, että kilpailuasemaan markkinoilla vaikutetaan huomattavasti. Unionin yleinen tuomioistuin on siten katsonut, ettei edellytys, joka koskee kantajaan kohdistuvaa huomattavaa vaikutusta, ollut täyttynyt, kun ei voitu osoittaa, että kantaja olisi *kyennyt* saamaan itselleen *paremmin* kuin muut kilpailijat keskimäärin toimenpiteen edunsaajayrityksen markkinoilta poistumisen johdosta vapautuneen kysynnän, joten kantaja ei ollut osoittanut, että sille oli aiheutunut *muihin kilpailijoihin nähden* riittävän suuri tulonmenetykset.²²

55. Unionin yleinen tuomioistuin on katsonut myös, että vaikka kyseessä oleva toimenpide on omiaan rajoittamaan kantajan toimintaa markkinoilla, tämän perusteella ei voida katsoa, että kantajan markkina-asemaan on vaikutettu ”huomattavasti”, kun ei ole osoitettu, että sen tilanne *eroaa muiden kilpailijoiden tilanteesta*.²³

56. Kantajan on lisäksi luonnollisesti vaikeampaa osoittaa, että sen kilpailuasemaan on kohdistunut suurempi vaikutus kuin muiden kilpailijoiden kilpailuasemaan, kun sillä on – jos tällaista kriteeriä sovelletaan – vähän tietoja sen kilpailijoiden täsmällisestä asemasta relevanteilla markkinoilla.

57. Tällainen oikeuskäytännön linja on siis mielestäni kohtuuttoman tiukka ja ristiriidassa unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön kanssa.²⁴ Näin on etenkin, koska mielestäni se, että kantajan edellytetään osoittavan vertaamalla tilannettaan muiden kilpailijoiden tilanteeseen markkinoilla, että toimenpide vaikuttaa eniten sen asemaan, merkitsee arviointiperusteen muuttamista. Kun kyseistä päättelyä venytetään äärimmilleen, sen mukaan kilpailijoiden markkina-asemaan kohdistuvaa huomattavaa vaikutusta koskeva edellytys ei voi täytyä, kun tukitoimenpide vaikuttaa kahteen toimijaan, ja näin on, vaikka kyseessä oleva toimenpide on voinut vaikuttaa huomattavasti kumpaankin toimijaan erikseen tarkasteltuina.

58. Olen sitä mieltä, ettei se, että muiden kilpailijoiden markkina-asemaan ei ole vaikutettu huomattavasti, voi olla arviointiperuste, jonka nojalla voidaan osoittaa, että kantajaan kohdistuu huomattava vaikutus.²⁵ Tarkoituksena ei ole verrata kaikkien relevanteilla markkinoilla toimivien kilpailijoiden tilannetta. Kantajan kilpailuasemaan kohdistuva huomattava vaikutus on kantajalle ominainen seikka, jota on arvioitava ainoastaan suhteessa sen markkina-asemaan ennen riidanalaisen päätöksen kohteena olevan toimenpiteen myöntämistä tai siinä tapauksessa, ettei kyseistä toimenpidettä olisi myönnetty.

²² Tuomio 22.6.2016, Whirlpool Europe v. komissio (T-118/13, EU:T:2016:365, 52 kohta).

²³ Tuomio 11.7.2019, Air France v. komissio (T-894/16, EU:T:2019:508, 61 ja 68 kohta).

²⁴ Ks. tämän ratkaisuehdotuksen 46 kohta ja tuomio 22.12.2008, British Aggregates v. komissio (C-487/06 P, EU:C:2008:757, 56 kohta). Ks. tästä myös Creve, B. A., ”Locus Standi Requirements for Annulment Actions by Competitors: The Resurfacing ‘Unique Position Test’ Ought to Be Discarded’, *European State Aid Law Quarterly*, 2014, nide 13, nro 2, s. 233.

²⁵ Tällainen muihin kilpailijoihin kohdistuvan vaikutuksen puuttuminen voi ainoastaan olla viite siitä, että kyseessä oleva toimenpide vaikuttaa kantajaan tosiasiaissa huomattavasti.

3. Näyttö huomattavasta vaikutuksesta kilpailijan markkina-asemaan

59. Käytännössä katson, että kyseisen edellytyksen täyttymiseksi kantajan on ensinnäkin osoitettava, että sen markkina-asemaan on vaikutettu huomattavasti, riippumatta siitä, onko kyse sen menestyksen heikkenemisestä tai saamatta jääneestä voitosta, eri seikoilla, jotka vaihtelevat siis tapauksista riippuen.²⁶

60. Huomattavan heikentymisen osoittaminen edellyttää tämän jälkeen, että kantaja on täsmentänyt markkinat, joilla yhtäältä se kilpailee toimenpiteen edunsaajan kanssa ja joilla toisaalta se katsoo, että sen kilpailuasemaan on vaikutettu. Markkinoiden rakenteeseen liittyvät seikat ovat tältä osin varmasti merkityksellisiä kantajan tilanteen heikentymisen merkityksen osoittamiseksi siltä osin kuin kyseinen heikentyminen voi vaihdella muun muassa näiden markkinoiden koon mukaan.²⁷

61. Korostan, että täsmennysten puuttuminen markkinoiden rakenteesta, markkinoilla toimivien kilpailijoiden lukumäärästä ja niiden kulloisistakin markkinaosuuksista ei sitä vastoin voi merkitä automaattisesti sitä, että kantaja ei ole osoittanut, että kyseessä oleva toimenpide vaikutti huomattavasti sen asemaan näillä markkinoilla. Tällainen vaikutus voi näet perustua myös muihin seikkoihin kuin pelkkään eri kilpailijoiden markkinaosuuksien kehitykseen.²⁸

62. Kantajan on lopuksi osoitettava, että riidanalaisessa komission päätöksessä tarkoitettu toimenpide on yksi sen kilpailuaseman heikentymisen syistä. Korostan tässä yhteydessä, että syy-yhteys, joka on todettava sen osoittamiseksi, että kyseessä oleva toimenpide vaikuttaa huomattavasti kantajan markkina-asemaan, ei voi johtaa siihen, että sen kilpailuaseman heikentymisen on johduttava yksinomaan toimenpiteestä.²⁹

63. Olen näet sitä mieltä, että siltä osin kuin on kyse vain sen osoittamisesta, että kanteen tutkittavaksi ottamisen edellytykset täyttyvät, eikä esimerkiksi sen määrittämisestä, voiko kantaja saada korvausta kyseessä olevan toimenpiteen maksamisen johdosta mahdollisesti aiheutuneesta vahingosta, tukitoimenpiteen ja kantajan kilpailuaseman heikentymisen välistä syy-yhteyttä koskevaa vaatimusta on arvioitava joustavasti. Mielestäni siis on riittävää, että kyseinen toimenpide on *yksi* kantajan kilpailuaseman heikentymisen syy. Se, että muut seikat ovat voineet vaikuttaa osaltaan huomattavasti kantajan kilpailuasemaan merkityksellisillä markkinoilla, ei sinällään merkitse sitä, ettei edellytys, jonka mukaan päätöksen on koskettava kantajaa erikseen, voisi täytyä.

64. Tutkin ensimmäisen valitusperusteen neljättä, viidettä ja kuudetta osaa näiden seikkojen valossa.

²⁶ Ks. tämän ratkaisuehdotuksen 50 kohta.

²⁷ Tuomio 5.11.2014, *Vtesse Networks v. komissio* (T-362/10, EU:T:2014:928, 41 kohta).

²⁸ Ks. mm. tuomio 12.12.2006, *Asociación de Estaciones de Servicio de Madrid ja Federación Catalana de Estaciones de Servicio v. komissio* (T-146/03, ei julkaistu, EU:T:2006:386, 50 kohta), jossa unionin yleinen tuomioistuin katsoi, että huomattava vaikutus kantajan markkina-asemaan voitiin osoittaa sen seurauksena, että eräät kantajan kilpailijat olivat siirtyneet tuensaajalle, vaikkei kyseinen siirtyminen ilmennyt nimenomaan markkinaosuuksissa.

²⁹ Kuten on mainittu tuomiossa 11.7.2019, *Air France v. komissio* (T-894/16, EU:T:2019:508, 65 kohta).

B Ensimmäisen valitusperusteen neljäs osa

65. Valittaja väittää ensimmäisen valitusperusteen neljännessä osassa, että unionin yleinen tuomioistuin teki oikeudellisen virheen katsoessaan, että koska valittaja ei ollut tarkentanut, missä määrin se on osallistunut Frankfurt-Hahnin lentoaseman rahoittamiseen ja Ryanairin tukemiseen Fraportin osakkeenomistajana ja asiakkaana, tästä johtuvaa valittajan kilpailuaseman heikentymisen merkitystä oli mahdotonta osoittaa.

66. Valittajan mukaan pelkästään se, että se on rahoittanut osan komission tarkoittamista toimenpiteistä, riittää yksilöimään sen samalla tavalla kuin tuen adressaatin, joten unionin yleinen tuomioistuin ei voinut vaatia, että se osoittaa lisäksi, että sen osallistuminen toimenpiteisiin oli vaikuttanut huomattavasti sen markkina-asemaan.

67. Valittaja ei siis vetoa siihen, että se on tuensaajayrityksen kilpailija, vaan siihen, että se on tiettyjen komission päätöksessä tarkoitettujen toimenpiteiden rahoittamiseen osallistunut taho. Se väittää näin ollen perustellusti, että unionin yleinen tuomioistuin ei voinut tutkia kyseistä väitettä pelkästään sen kilpailuasemaan markkinoilla kohdistuvan huomattavan vaikutuksen kannalta.

68. Vaikka kyseinen kriteeri on merkityksellinen määritettäessä sitä, koskeeko päätös erikseen toimenpiteen edunsaajan kilpailijoita, ei voida edellyttää, että tahot, jotka ovat osallistuneet kyseisten toimenpiteiden rahoittamiseen, täyttävät mainitun kriteerin, jotta edellytys, jonka mukaan päätöksen on koskettava kantajaa erikseen SEUT 263 artiklan neljännessä kohdassa tarkoitettulla tavalla, voisi täytyä.³⁰

69. Huomautan silti, että unionin yleinen tuomioistuin on valittajan argumentaation hylkäämiseksi nojautunut olennaisilta osin siihen, ettei valittaja ollut tarkentanut, missä määrin se oli osallistunut tähän rahoitukseen Fraportin osakkeenomistajana.

70. Tämä tarkennus oli kuitenkin todella välttämätön sen osoittamiseksi, että päätös koskee valittajaa erikseen.

71. Valittaja on näet osallistunut toimenpiteiden rahoittamiseen vain hyvin epäsuorasti yhtäältä niiden lentoasemamaksujen johdosta, jotka se maksaa Fraportille toimintansa yhteydessä. Se vetoaa toisaalta siihen, että se on Fraportin – joka puolestaan on Frankfurt-Hahnin lentoasemaa ylläpitävän yhtiön osakkeenomistaja ja joka on sallinut komission tarkoittamien toimenpiteiden täytäntöönpanemisen – vähemmistöosakas.

72. Jollei katsota, että mahdollisesti loputon määrä tahoja – eli kaikki Frankfurt am Mainin lentoasemalla toimivat yhtiöt, jotka suorittavat maksuja Fraportille, sekä kaikki Fraportin osakkeenomistajat ja jopa näiden osakkeenomistajien osakkeenomistajat – voi väittää, että ne ovat osallistuneet komission päätöksessä tarkoitettujen toimenpiteiden rahoittamiseen ja että kyseinen päätös koskee niitä siis automaattisesti erikseen, oli siis tarpeen, että valittaja näyttää toteen osallistumisensa merkityksen sen osoittamiseksi, että kyseessä olevat toimenpiteet koskivat sitä todellakin erikseen.

³⁰ Ks. analogisesti oikeuskäytännöstä, jossa katsotaan, että päätös koskee erikseen tuen rahoittamiseen osallistuneita julkisia yksiköitä, tuomio 30.4.1998, Vlaamse Gewest v. komissio (T-214/95, EU:T:1998:77, 28 kohta); tuomio 6.3.2002, Diputación Foral de Álava ym. v. komissio (T-127/99, T-129/99 ja T-148/99, EU:T:2002:59, 50 kohta); tuomio 23.10.2002, Diputación Foral de Guipúzcoa ym. v. komissio (T-269/99, T-271/99 ja T-272/99, EU:T:2002:258, 41 kohta) ja tuomio 23.10.2002, Diputación Foral de Álava ym. v. komissio (T-346/99–T-348/99, EU:T:2002:259, 37 kohta).

73. Unionin yleistä tuomioistuinta ei näin ollen voida moittia siitä, että se on suorittanut tällaisen tarkastuksen ja päätellyt sen perusteella, ettei päätös koskenut valittajaan erikseen, joten ensimmäisen valitusperusteen neljäs osa olisi hylättävä.

C Ensimmäisen valitusperusteen viides osa

74. Valittaja väittää ensimmäisen valitusperusteen viidennessä osassa, että unionin yleinen tuomioistuin teki oikeudellisen virheen, kun tämä ei huojentanut todistustaakkaa, joka koskee sen markkina-asemaan kohdistuvaa huomattavaa vaikutusta. Se esittää tämän väitteensä tueksi kolme argumenttia.

75. Se huomauttaa ensinnäkin, että sen markkina-asemaan kohdistuvaa huomattavaa vaikutusta koskeva edellytys voidaan asettaa vain, jos komission päätöksessä tarkoitetut toimenpiteet luonnehditaan todellakin SEUT 107 artiklassa tarkoitetuksi tueksi.

76. Kuten komissio korostaa, tällaisella argumentilla ei ole mitään perustaa ja se on hylättävä. Yhtäältä mikään ei oikeuttaisi sitä, että tutkittavaksi ottamista koskevien sääntöjen soveltaminen riippuu siitä, onko komission päätös myönteinen vai kielteinen. Toisaalta – kuten valittaja itsekin toteaa – unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä kantajan kilpailuasemaan kohdistuvaa huomattavaa vaikutusta koskevaa edellytystä sovelletaan siitä riippumatta, luonnehditaanko riidanalaisessa päätöksessä tarkoitettu toimenpide tueksi.³¹

77. Toiseksi valittaja väittää, että komissio on suorittanut kyseessä olevista toimenpiteistä puutteellisen tutkimuksen, se ei ole arvioinut niihin liittyviä lukuja täsmällisesti ja se on tulkinut virheellisesti kansallista oikeutta. Tästä seuraa sen mukaan, että tiedot ovat epäsymmetrisiä sen vahingoksi, minkä vuoksi todistustaakan huojentaminen on perusteltua.

78. Myös tältä osin on todettava, ettei tällainen argumentti voi menestyä. Ei ole selvää, miltä osin puutteellinen tutkiminen ja kansallisen oikeuden virheellinen tulkinta olisivat johtaneet tietojen epäsymmetriaan valittajan vahingoksi.

79. On joka tapauksessa todettava edellä tämän ratkaisuehdotuksen 57–62 kohdassa mainittujen periaatteiden nojalla ja kuten komissio väittää, että kaikki valittajan kilpailuasemaan markkinoilla kohdistuvan huomattavan vaikutuksen osoittamiseksi tarvittavat tiedot ovat yksin valittajan vallassa. Valittajalla on siten parhaat edellytykset arvioida tätä vaikutusta. Koska valittajan on ainoastaan osoitettava sen oman tilanteen kehittyminen markkinoilla toimenpiteen maksamisen jälkeen ja osoitettava, että sen kilpailuasemaan vaikuttamisen ja toimenpiteen maksamisen välillä on jopa todennäköinen ja muu kuin yksinomaisen yhteys, mikään tietojen epäsymmetria ei voi oikeuttaa todistustakaan huojentamista.

80. Kolmanneksi kantaja väittää, että siltä osin kuin sen todistustaakkaa voitiin huojentaa, se on todellakin näyttänyt toteen, että sen kilpailuasemaan on vaikutettu huomattavasti, kun se on esittänyt edut, jotka Ryanair on saanut ja joista seuraa ”väistämättä”, että kilpailuasemaan on vaikutettu huomattavasti.

³¹ Ks. sellaisen ehdon soveltamisesta, joka koskee kantajan kilpailuasemaan kohdistuvaa huomattavaa vaikutusta silloin, kun on kyse tueksi luonnehditusta toimenpiteestä, tuomio 17.9.2015, Mory ym. v. komissio (C-33/14 P, EU:C:2015:609), ja kyseisen ehdon soveltamisesta silloin, kun on kyse toimenpiteestä, joka ei ole tukea, tuomio 22.11.2007 Sniace v. komissio (C-260/05 P, EU:C:2007:700).

81. Siltä osin kuin mikään ei oikeuta sitä, että valittajan todistustaakkaa huojennetaan, kyseinen argumentti ei voi kuitenkaan menestyä. Valittaja ei näet voi vain väittää argumentaatiotaan tukematta, että kyseessä olevista toimenpiteistä seuraa ”väistämättä”, että sen kilpailuasemaan on vaikutettu huomattavasti.

82. Ensimmäisen valitusperusteen viides osa olisi näin ollen hylättävä.

D Ensimmäisen valitusperusteen kuudes osa

83. Valittaja väittää ensimmäisen valitusperusteen kuudennessa osassa, että unionin yleinen tuomioistuin on tehnyt oikeudellisia virheitä arvioinnissa, joka koskee huomattavaa vaikutusta sen kilpailuasemaan, erityisesti katsoessaan, että valittajan oli määriteltävä merkitykselliset markkinat, joilla sen asemaan vaikutetaan, ja osoitettava kyseessä olevan toimenpiteen ja sen asemaan kohdistuvan vaikutuksen välinen syy-yhteys. Valittaja vetoaa tämän osan tueksi erilaisiin argumentteihin.

84. Huomautan ensinnäkin, että useat valittajan argumenteista on hylättävä tehottomina.

85. Valittaja moittii unionin yleistä tuomioistuinta yhtäältä siitä, että tämä on katsonut, että valittajan oli määriteltävä aineellisesti ja maantieteellisesti merkitykselliset markkinat keskittymiä koskevan lainsäädännön periaatteiden nojalla, ja kieltäytynyt siis ottamasta huomioon markkinoita, joita valittaja piti merkityksellisinä, eli unionin lentoliikenteen markkinoita. Unionin yleinen tuomioistuin on myös virheellisesti kieltäytynyt ottamasta huomioon tiettyjä seikkoja, jotka koskevat Ryanairin kasvua Euroopan lentoliikenteen markkinoilla ja jotka osoittavat muun muassa markkinaosuuksien kehittymisen näillä markkinoilla.

86. Valittaja moittii unionin yleistä tuomioistuinta toisaalta siitä, että tämä on katsonut, ettei se ollut näyttänyt toteen, että sen liikennöimien reittien ja Ryanairin liikennöimien reittien välillä oli todellisuudessa päällekkäisyyksiä.

87. Unionin yleinen tuomioistuin on tosin katsonut valituksenalaisen tuomion 150, 154 ja 156 kohdassa, että valittaja ei ollut todennut mitään niistä markkinoista, joilla sen kilpailuasemaan olisi vaikutettu, eikä esittänyt mitään tietoja niiden rakenteesta ja kyseisillä markkinoilla toimivista kilpailijoista. Näistä kohdista näyttää ilmenevän lisäksi, että markkinoiden rakennetta koskevat täsmennykset ovat unionin yleisen tuomioistuimen mukaan välttämättömiä seikkoja sen osoittamiseksi, että valittajan kilpailuasemaan on vaikutettu huomattavasti. Kuten olen jo todennut tämän ratkaisuehdotuksen 60 kohdassa, tällä vaatimuksella ylitetään se, mitä kilpailijoilta vaaditaan niiden kilpailuasemaan kohdistuvan huomattavan vaikutuksen osoittamiseksi. Pelkästään se, että markkinoiden rakennetta ei ole täsmennetty, ei voi automaattisesti merkitä sitä, ettei huomattavaa vaikutusta ole näytetty toteen.

88. Unionin yleinen tuomioistuin on lisäksi katsonut todellakin valituksenalaisen tuomion 153 kohdassa, ettei valittaja ollut esittänyt mitään näyttöä kyseessä olevista päällekkäisyyksistä.

89. Unionin yleinen tuomioistuin ei kuitenkaan ole nojautunut pelkästään näihin seikkoihin katsoakseen, ettei valittaja ollut näyttänyt toteen sen kilpailuasemaan kohdistunutta huomattavaa vaikutusta.

90. Unionin yleinen tuomioistuin on näet myös tarkastellut valittajan väitteitä, joilla pyritään osoittamaan huomattava vaikutus sen kilpailuasemaan niillä eri markkinoilla, jotka vastaavat sekä valittajan että Ryanairin liikennöimiä lentoreittejä, sekä laajemmilla matkustajalentoliikenteen markkinoilla. Unionin yleinen tuomioistuin on siis täydentänyt päättelyään myöntämällä, että oli yhtäältä markkinoita, joiden osalta valittaja väitti, että sen asemaan oli vaikutettu niillä huomattavasti, ja toisaalta päällekkäisyyksiä niiden lentoreittien välillä, joihin se vetosi, ja päätellyt kyseisen tutkinnan päätteeksi, ettei valittajan kilpailuasemaan kohdistunutta huomattavaa vaikutusta ollut näytetty toteen.

91. Tämän perusteella unionin yleistä tuomioistuinta ei voida moittia siitä, että se olisi tehnyt oikeudellisen virheen katsoessaan, että valittaja ei ollut esittänyt näyttöä kyseessä olevien markkinoiden rakenteesta ja näillä markkinoilla toimivista kilpailijoista eikä osoittanut niiden päällekkäisyyksien olemassaoloa, joihin valittaja vetosi.

92. Valittaja väittää toiseksi, että unionin yleinen tuomioistuin on tehnyt oikeudellisia virheitä tutkimuksessa, joka koskee valittajan kilpailuasemaan markkinoilla kohdistuvaa huomattavaa vaikutusta, ja erityisesti tutkimuksessa, joka koskee kyseessä olevien toimenpiteiden ja niiden seikkojen välistä syy-yhteyttä, jotka valittaja oli esittänyt osoittaakseen, että sen markkina-asemaan oli vaikutettu.

93. Valittaja väittää siten, että unionin yleinen tuomioistuin teki oikeudellisen virheen katsoessaan, että valittajan oli osoitettava, että sen Score-rakennemuutostuohjelman täytäntöönpano johtui yksinomaan Ryanairin hyväksi toteutetuista toimenpiteistä. Sen rakennemuutos on sen mukaan näet ”vastatoimi”, joka osoittaa sinällään sen markkina-asemaan kohdistuvan vaikutuksen, joten syy-yhteydestä ei ollut tarpeen esittää näyttöä.

94. On totta, että – kuten valittaja väittää – oikeuskäytännössä hyväksytään se, että tuensaajan kilpailija toteuttaa tiettyjä rakennemuutostuohjelman kaltaisia toimenpiteitä rajoittaakseen niitä vaikutuksia sen kilpailuasemaan, jotka aiheutuvat tuen toteuttamisesta tuensaajan hyväksi.³²

95. Kyseinen oikeuskäytäntö on kuitenkin ymmärrettävä ainoastaan siten, että sen perusteella voidaan katsoa silloin, kun kilpailijan rahoitustilanne ja taloudellinen tilanne ei ole heikentynyt, että kilpailijan kilpailuasemaan markkinoilla on vaikutettu huomattavasti, kun se, ettei kyseinen tilanne ole heikentynyt, voi selittyä toteutetuilla uudelleenjärjestelyillä.

96. Vaikka lisäksi se, että kilpailija toteuttaa korjaavia toimenpiteitä, voi olla osoitus sen markkinatilanteeseen kohdistuvasta vaikutuksesta, on vielä osoitettava yhtäältä, että kyse oli tästä, ja toisaalta, että korjaavien toimenpiteiden toteuttaminen johtui muun muassa tukitoimenpiteiden täytäntöönpanemisesta jonkin sen kilpailijan hyväksi.

97. Unionin yleinen tuomioistuin saattoi siis oikeudellista virhettä tekemättä katsoa, että valittajan oli osoitettava, että väitetyn rakennemuutostuohjelman hyväksymisen ja kyseessä olevien toimenpiteiden välillä oli yhteys.

98. Unionin yleinen tuomioistuin huomautti kuitenkin valituksenalaisen tuomion 166, 167 ja 168 kohdassa, ettei valittaja ollut toimittanut mitään Score-rakennemuutostuohjelmaan liittyviä asiakirjoja eikä edes yhteenvetoa sen sisällöstä ja ettei se siis voinut tarkastaa nyt käsiteltävässä asiassa, oliko kyseessä olevien toimenpiteiden ja kyseisen rakennemuutostuohjelman välillä yhteys.

³² Tuomio 22.11.2007, Espanja v. Lenzing (C-525/04 P, EU:C:2007:698, 35 ja 36 kohta).

99. Näiden perustelujen nojalla unionin yleinen tuomioistuin katsoi perustellusti, ettei valittaja ollut osoittanut, että rakenneuudistusohjelma oli ollut välttämätön Ryanairille ja Frankfurt-Hahnin lentoasemalle maksettujen tukien vuoksi.

100. Valittaja moittii unionin yleistä tuomioistuinta kolmanneksi siitä, että tämä on katsonut, ettei valittaja ollut osoittanut syy-yhteyttä kyseessä olevien toimenpiteiden ja sen välillä, että Ryanair oli siirtänyt toimintaansa Frankfurt am Mainin lentoasemalle. Unionin yleinen tuomioistuin on siis tehnyt oikeudellisen virheen, koska kyseinen toiminnan siirtäminen on tuonut esiin valittajan kilpailuasemaan kohdistuvan vaikutuksen.

101. Valittaja huomauttaa tältä osin väittäneensä unionin yleisessä tuomioistuimessa käydyssä oikeudenkäynnissä, että Ryanairin käyttäytyminen oli osa kokonaisvaltaisempaa strategiaa, jonka mukaan se sijoittautuu alueellisille lentoasemille saadakseen sieltä avustuksia ja siirtää tämän jälkeen toimintaansa muille lentoasemille. Se väittää esittävänsä valituksen yhteydessä muita seikkoja, jotka tukevat tätä strategiaa ja osoittavat kyseessä olevien toimenpiteiden ja Ryanairin toiminnan siirtämisen välisen syy-yhteyden.

102. Näin tehdessään valittaja kuitenkin vain toistaa unionin yleisessä tuomioistuimessa jo esitetyt väitteet, jotta tosiseikasto arvioitaisiin uudelleen, mikä ei kuulu unionin tuomioistuimen toimivaltaan.³³

103. Vaikka Ryanairin toiminnan siirtämisen ja kyseessä olevien sen hyväksi toteutettujen toimenpiteiden välinen syy-yhteys voitaisiin lisäksi osoittaa, valittajan oli kuitenkin edelleen osoitettava ensin, että tällainen siirtäminen oli vaikuttanut olennaisesti sen kilpailuasemaan. Valittaja tyytyy kuitenkin esittämään, että Ryanairin toiminnan siirtäminen vaikutti ”luonnollisesti” sen kilpailuasemaan, esittämättä väitteensä tueksi muita todisteita, kuten unionin yleinen tuomioistuin on perustellusti huomauttanut valituksenalaisen tuomion 154 kohdassa.

104. Valittaja väittää neljänneksi, että unionin yleinen tuomioistuin teki oikeudellisen virheen katsoessaan, että Frankfurt-Hahnin lentoaseman ja Frankfurt am Mainin lentoaseman maantieteellinen läheisyys oli yksistään osoitus näiden lentoasemien välisestä kilpailusuhteesta. Tämä maantieteellinen läheisyys on sen mukaan myös osoitus näiltä kummaltakin lentoasemalta liikennöityjen eri reittien välisestä kilpailusta. Kun tämä kilpailu yhdistetään tukien suuruuteen tästä seuraa väistämättä, että sen kilpailuasemaan on vaikutettu huomattavasti.

105. Unionin yleinen tuomioistuin totesi kuitenkin valituksenalaisen tuomion 159 ja 161 kohdassa, että vaikka maantieteellinen läheisyys voisi olla osoitus Ryanairin ja valittajan välisestä kilpailusuhteesta, pelkkä asema edunsaajayrityksen kilpailijana yhdistettynä kyseessä olevien tukien väitettyyn suuruuteen ei riittänyt osoittamaan, että valittajan kilpailuasemaan on vaikutettu huomattavasti.

106. Valittaja tyytyy näin ollen jälleen toistamaan jo unionin yleisessä tuomioistuimessa esitetyt väitteet, jotta tosiseikasto arvioitaisiin uudelleen, ja pyrkii todellisuudessa siihen, että nämä väitteet tutkitaan uudelleen, mikä ei kuulu unionin tuomioistuimen toimivaltaan. Tämä väite on siis jätettävä tutkimatta.

³³ Tuomio 7.1.2004, Aalborg Portland ym. v. komissio (C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P, EU:C:2004:6, 51 kohta) ja määräys 29.1.2020, Silgan Closures ja Silgan Holdings v. komissio (C-418/19 P, ei julkaistu, EU:C:2020:43, 71 kohta).

107. Valittaja väittää viidenneksi myös, että unionin yleisen tuomioistuimen tekemä päätelmä, joka koskee kyseessä olevien toimenpiteiden ja niillä valittajan mukaan olevien vaikutusten välistä syy-yhteyttä, on virheellinen. Se katsoo, että kyseinen edellytys täyttyi, sillä sen kilpailuasemaan kohdistuva huomattava vaikutus, jonka se väittää näyttäneensä toteen, seurasi riittävän suoraan kyseessä olevista toimenpiteistä.

108. Valittaja tyytyy kuitenkin jälleen kerran luettelemaan lyhyesti toimenpiteiden vaikutukset Ryanairin asemaan ja väittää, että tästä seuraa huomattava vaikutus valittajan markkina-asemaan. Se siis vain muotoilee uudelleen unionin yleisessä tuomioistuimessa jo esitetyt väitteet, jotta unionin tuomioistuin tutkisi ne uudelleen, mikä ei jälleen kerran kuulu unionin tuomioistuimen toimivaltaan.

109. Valittaja väittää kuudenneksi ja viimeiseksi, että unionin yleinen tuomioistuin on soveltanut virheellisesti perusoikeuskirjan 47 artiklaa siltä osin kuin – kuten se haluaa osoittaa perusteluissaan – unionin yleisen tuomioistuimen tuomiossa asetetut vaatimukset menevät unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöä pidemmälle.

110. Huomautan kuitenkin, ettei valittaja tue millään tavalla tältä osin esittämäänsä argumentaatiota eikä täsmennä, mitä nämä väitetyt vaatimukset olisivat.

111. Koska unionin yleinen tuomioistuin ei ole edellä esitetyn perusteella tehnyt mitään oikeudellista virhettä arvioinnissaan, joka koskee huomattavaa vaikutusta valittajan asemaan eri markkinoilla, myöskään valittajan väite, joka perustuu perusoikeuskirjan 47 artiklan rikkomiseen sellaisten vaatimusten johdosta, jotka menevät oikeuskäytäntöä pidemmälle, ei missään tapauksessa voi menestyä.

112. Ensimmäisen valitusperusteen kuudes osa olisi näin ollen hylättävä kokonaisuudessaan.

VI Ratkaisuehdotus

113. Kaiken edellä esitetyn perusteella katson, että ensimmäisen valitusperusteen neljäs, viiden ja kuudes osa olisi hylättävä, tämän kuitenkin vaikuttamatta muiden valitusperusteiden perusteltavuuteen.